

je izredno skopa in se natančno drži cerkvenega prava, po katerem mora Cerkev oblast vzeti na znanje, sodišče tega ni upoštevalo. Celo Franček Saje je moral leta 1951 v svoji »znameniti« knjigi *Belogardizem* priznati, da objavljena izjava ni bila avtentična. Kljub temu je bil v učbeniku za 4. razred gimnazije *Naša doba* (založba DZS) leta 1995, katerega avtor je zgodovinar Božo Repe, objavljen faksimile Graziolijevega ponaredka, ne da bi Repe to kje pojasnil.

Prav tako škof ni bil organizator protirevolucionarnih vaških straž in tudi podatek o sestanku 17. februarja 1942 na škofiji je očitno ponaredek.

»Obsodba« Cerkve Moralna in pravna ocena predloženih dejstev je bila zgrešena in popolnoma prežeta s takratnim političnim in ideološkim duhom. Bilo je več kot očitno, da ni šlo samo za obsodbo škofa, ampak so hoteli z njo onemogočiti tudi Katoliško cerkev kot ustanovo. Škof Rožman je iz skrbi za slovensko prebivalstvo in preživetje slovenskega naroda v zelo širokem pomenu besede sodeloval s političnim aparatom oblasti. Nikoli pa ni podpiral okupatorskih sil in tudi z njihovimi cilji se ni nikoli identificiral.

Kot italijanski in nemški okupatorji je sicer odklanjal komunizem, toda komunistično ideologijo in prakso je obsojal zaradi verskega prepričanja – podobno kot papeži od samega začetka. Rožmanovo »sodelovanje« (kolaboracija) je treba videti pred kulisami manjka-joče alternative. Dejavnosti škofa Rožmana med okupacijo Slovenije ni mogoče razumeti, če ne upoštevamo razlogov za njegove stike z okupacijskimi silami, ki so jih komunisti škodoželjno razlagali kot kolaboracijo. Z ignoriranjem okupatorske sile ne bi dosegel prav nič (razen moralnega vidika, ki pa v razmerah okupacije, vojne in hudega revolucionarnega nasilja ne bi štel veliko). Nasprotno, s takšno držo bi samo škodoval, saj bi se okupator iz maščevanja strože vedel do Slovencev, vernikov, duhovščine in do škofa. Poleg tega ne bi mogel posredovati za mnoge ljudi, kar je škof Rožman na veliko počel. Prav vsa dejanja, ki so mu jih očitali – in zaradi ka-

terih je bil tudi »obsojen – je delal zato, da bi pomagal ljudem (posameznikom ali skupinam) v težkih situacijah. Tudi ob razvpiti domobranski prisegi je maševal zato, da bi ljudem pomagal (da bi jim dal duhovno oskrbo). Ne s pismi, ne s spomenicami, ne s svojimi obiski, gostitvami na škofiji ali s svojo navzočnostjo na javnih prireditvah ni nikoli nastopil zato, da bi podprl okupatorja, ampak je vse to počel, da bi olajšal življenje ljudi. Nekatera dejanja so mu očitali tisti, ki so počeli in bili odgovorni za strahotne zločine nad slovenskimi ljudmi – in so hoteli uničiti tudi škofa in Cerkev.

Reševanje življenj Povojna literatura je popolnoma napačno interpretirala sestanek v škofijem dvorcu 12. septembra 1942. Ljudje so na eni strani trpeli pod nasiljem partizanov, na drugi zaradi maščevalnih dejanj okupatorja. Škof je poklical k sebi predstavnike meščanskih strank (nekateri pomembni so bili v ilegali in je bilo zato njihovo delo zelo oteženo), Slovenske zaveze in kulturnih ustanov, saj sta mu generala Mario Roatta, komandant italijanske vojske v Sloveniji in Dalmaciji, in Mario Robotti, poveljnik XI. armadnega zbor, avgusta zagrozila, da bosta izselila oziroma pobila večje število Slovencev in razveljavila pravice, ki so jih Italijani s konstitucionalno uredbo dali Slovencem v kulturnem in gospodarskem pogledu, če se ne bodo postavili proti partizanom. Ti so do takrat umorili vrsto duhovnikov in na stotine slovenskih civilistov – povečini iz ideološko-revolucionarnih »razlogov«. Kljub nejasnemu izidu sestanka je moral škof Rožman Italijanom odgovoriti (bil je čas ostre italijanske ofenzive in nasilja). Z njegovo vestjo je bilo nezdržljivo, da bi zaradi njegovega molka Italijani uresničili grožnje. Še isti dan je poslal pismo, ki ga, po dikciji sodeč, ni napisal sam. Iz spomenice jasno izhaja, kar so želeli sestavljalci tega dokumenta. Prvič, niso hoteli izseliti, drugič, želeli so neke vrste slovensko oboroženo policijo (z okupacijo je okupator odpravil slovenske varnostne organe, zato partizanskih umorov ni nihče

Slovensko ljudstvo izreka zahvalo in vdanost Duceju

Vdanostni izjavi ljubljanskega škofa in zastopnikov slovenskega ljudstva ob zgodovinskem dnevu poitalijanski Duceju

Kljub temu, da škof Rožman je postal slabihi obsojen izjavi

Duce!

Kljub temu, da škof Rožman je postal slabihi obsojen izjavi, je bil vendarle v danem času eden izmed najbolj priljubljenih ljudi v Sloveniji. Njegova vestja je bila za mnoge ljudi prava svetloba v tistem času. Njegova vestja je bila za mnoge ljudi prava svetloba v tistem času. Njegova vestja je bila za mnoge ljudi prava svetloba v tistem času.

Duce!

Kljub temu, da škof Rožman je postal slabihi obsojen izjavi, je bil vendarle v danem času eden izmed najbolj priljubljenih ljudi v Sloveniji. Njegova vestja je bila za mnoge ljudi prava svetloba v tistem času. Njegova vestja je bila za mnoge ljudi prava svetloba v tistem času.

Manipulacija v Repetovem učbeniku

raziskoval, storilcev preganjal in nasploh srbel za varnost in red), in tretjič, poskusili so se spoprijeti z italijansko samovoljo.

Poleg tega se je škof Rožman nekaj dni pozneje, 26. septembra 1942, formalno pritožil zaradi nedopustnih posegov Italijanov. V dvajsetih točkah je med drugim zahteval strogo pravičnost in popolno zakonitost v duhu rimskega prava, veljavnost predvojnih zakonov – razen v izjemnih primerih –, osebno svobodo, nedotakljivost stanovanja in lastništvo ter svobodo kulture. Zahteval je tudi, da Italijani izpustijo iz zaporov in internacije vse, ki niso zadržani zakonito, in zahteval vzpostavitev javnega reda in miru.

(Ne)sporna prisega Zgodovinarica Tamara Griesser-Pečar je zapisala, da bi samo v enem primeru lahko sklepali, da je škof Rožman prestopil meje potrebne distance. To naj bi bilo 20. aprila 1944, ko je na ljubljanskem stadionu bral tiho mašo pred (zaradi očitkov razvpito) domobransko prisego – ta je bila sicer v odsotnosti nemških vojakov, poleg tega, kar je najpomembnejše, jo je nemško vojaško poveljstvo izsililo, s čimer je domobransko vodstvo potisnilo v kot (okolščine prisega je natančno prikazal zgodovinar dr. Boris Mlakar v svoji knjigi *Slovensko domobranstvo*). Nemci so prisego izkoristili v propagandne namene – odtod tudi razvpite slike s prisega.

A tudi pri tem moramo ugotoviti, je dodala Griesserjeva, da je po škofovih besedah in poročilu

tajnika Leniča to naredil z zelo težkim srcem. Če preučimo in preišljeno ovrednotimo izjave, postane jasno, da je bil škof Rožman v hudi dilemi. Kot dušni pastir je želel vsakemu posameznemu vojaku pokazati, da ima oporo v Cerkvi. Kot škof je stremel za tem, da enot, ki so se bojevale proti revolucionarnemu nasilju, ne bi pustil samih v njihovem izjemno težkem položaju. Ni želel dati povoda, da bi Nemci, kot je grozil Rösener, razpustili te vojaško-varnostne enote, čeprav je sodelovanju z Nemci (načelno) nasprotoval. Prešturiral je besedilo prisega in se šele po intenzivnem izpraševanju svoje vesti in pod pritiskom končno odločil, da bo bral mašo. Zavzel je stališče, da sploh ni šlo za prisego Hitlerju, saj je bila stara prisega kralju in jugoslovanski državi še vedno veljavna. V tej obliki mu je navzočnost pri katoliških vojaki uspelo uskladiti z lastno vestjo.

Slabi nameni Griesserjeva je dodala: »Dejansko pa je to dejanje še vedno težko razložiti in ostaja škofova šibka točka. Njegov nastop je bil za okupacijsko silo propagandno dejanje, čeprav sam tega ni niti najmanj želel. Rožman prisega s svojo navzočnostjo nikakor ni nameraval poudariti niti ni hotel Nemcem služiti kako drugače.«

O škofovi »šibki točki« bi težko govorili, saj je zgodovinarica dovolj jasno pojasnila okoliščine prisega in škofove navzočnosti na stadionu. Škof ni imel slabih namenov, ampak nasprotno: s svojo navzočnostjo je želel domobranskim vojakom, ki so bili v težki situaciji, pomagati. To je najbolj pomembno. Vse drugo so malo pomembni očitki – kot vemo, pa je teh bilo vse do danes veliko in so bili izrazito škodoželjni. Nemci so njegovo navzočnost res fotografirali in izkoristili za propagandne namene. Tu so jih komunisti in njihovi apologeti vse do danes lepo posnemali. Ene in druge so vodili izrazito slabi nameni. Tisto, kar pri prisegi edino nekaj šteje, je, da je bila izsiljena, da so bili domobranci v težkem položaju in da jim je škof želel pomagati. Prisega je posledično življenja reševala, komunistično-partizansko nasilje pa jih je jemalo. **I**